

Kompetencije geštalt terapeuta –
razrada domena Uspostavljanje odnosa i Edukacija i prevencija kroz skale
indikatora za samoprocenu terapeuta

Jelena Stefanović

Evropski akreditovan psihoterapijski trening institut Studio za edukaciju Beograd (EAPTI-SEB)

& EAPTI-GPTIM NETWORK (EGN)

Program: Diploma iz geštalt psihoterapije

Završni teorijski rad

Mentor: dr sc. Ivana Vidaković

Septembar, 2025.

Abstrakt

Ovaj rad je usmeren na bliže sagledavanje profila zanimanja i kompetencija psihoterapeuta, kroz detaljniju razradu profila kompetencija geštalt psihoterapeuta. Cilj je sagledati osnovne i specifične kompetencije koje psihoterapeut mora da poseduje kako bi ponudio kvalitetnu praksu klijentima, sa fokusom na Geštalt psihoterapiju. U kontekstu sve veće potrebe i značaja za psihoterapijom i zalaganja za zakonsko definisanje i uspostavljanje psihoterapije kao posebnog, zvanično prepoznatog zanimanja, postavlja se zahtev za edukovanjem kvalifikovanih terapeuta. Profil kompetencija je osnova za kreiranje i evaluaciju edukativnih programa i obuka, koje mogu da osiguraju da budući profesionalci u ovoj oblasti steknu potrebne kompetencije, odnosno znanja, veštine i stavove za pružanje usluga psihoterapije. Profil kompetencija definiše standarde profesije, razjašnjava aspekte radnih uloga i odgovornosti, služi u procesu selekcija za zapošljavanje profesionalaca, ali je i važan reflektivni alat za lični i profesionalni razvoj (BACP, 2020). Takođe, profil kompetencija je i neophodna stavka za izradu standarda zanimanja koji još uvek ne postoji u Srbiji. Poseban fokus u radu je na specifičnim kompetencijama geštalt psihoterapeuta, koje su uslovljene specifičnostima Geštalt teorijske osnove i prakse. Pored pregleda stručnih kompetencija koje Geštalt psihoterapeut mora da poseduje, i bližeg sagledavanja domena razvoja terapijskog odnosa i edukacije i prevencije, ovaj rad se bavi i ulogama koje terapeut preuzima u ovim domenima. Tačnije, uloga geštalt terapeuta kao inicijatora i učesnika u dijaloškom odnosu i edukativna i preventivna uloga, koje moraju biti kompetentno iznete kako bi se osigurao dolazak do postavljenih terapijskih ciljeva. Kao poseban doprinos temi u ovom radu razvijene su operativne ček liste/skale indikatora za procenu ova dva domena, koje mogu služiti kao podrška za reflektovanje o terapijskom procesu, vodič za samo-evaluaciju terapeuta, interviziju ili superviziju.

U prvom delu rada fokus je na samom pojmu kompetencija. Zatim, na opštem profilu zanimanja i profilu kompetencija psihoterapeuta prema relevantnim bazama profesionalnih kvalifikacija i zanimanja. U drugom delu rada fokus je na listi specifičnih kompetencija za geštalt psihoterapeuta.

Detaljnije su prikazane:

- kompetencije u domenu uspostavljanja i razvoja psihoterapijskog odnosa i uloge geštalt psihoterapeuta kao inicijatora i učesnika u dijaloškom odnosu;
- kompetencije u domenu edukacije i prevencije i edukativna uloga geštalt psihoterapeuta.

Na kraju, ponuđene su dve ček liste sa indikatorima, kako bi se terapeutima olakšalo praćenje ispunjenosti predviđanih kompetencija i unapredio proces samo-refleksije. Takođe, prikazana je i već razvijena Skala doslednosti GT tretmana od Madeleine Fogarty, koja takođe teži jasnijoj operacionalizaciji kompetencija geštalt psihoterapeuta.

Ključne reči: *kompetencije, psihoterapeut, uloge, dijaloški odnos, edukacija, indikatori*

Profil kompetencija psihoterapeuta

Pre razrade uporednog prikaza profila kompetencija psihoterapeuta, potrebno je osvrnuti se na sam pojam kompetencija. Prema Evropskoj Fondaciji za Obuku (ETF) pojam kompetencija predstavlja sposobnost da se zadovolje zahtevi radnog mesta i obave specifični radni zadaci, a osnovni elementi ove jedinice su znanja, veštine i stavove. Kompetencija podrazumeva *sposobnost* osobe u određenom poslu i zanimanju da izvede predviđene standarde, odnosno to su sposobnosti u kojima osoba mora da ovlada (Whiddett & Hollyforde, 2003). Kompetencije obuhvataju i *ponašanje* koje osoba demonstrira prilikom obavljanja određenih radnih zadataka. U skladu sa ovim, kompetencija je vezana za sam opis posla i specifične radne situacije i aktivnosti, kao i za ponašanje osobe koja te aktivnosti sprovodi. Jednom definisane kompetencije za određeno zanimanje se moraju revidirati i unapređivati kako bi bile relevantne, i oslikavale socijalne promene, promene u samom zanimanju i odgovorile na izmenjene zahteve u smislu profesionalnih standarda, odgovornosti i saznanja iz prakse (Vidaković & Wimmer, 2018). U kontekstu psihoterapije, kompetencije se sagledavaju kao sposobnost integrisanja znanja, veština i stavova koji se ogledaju u kvalitetu kliničke prakse koja koristi drugima, što se može proceniti profesionalnim standardima i razviti i unaprediti kroz stručno usavršavanje i refleksiju (Sperry, 2012). U nastavku biće prikazani opisi kompetencija za psihoterapeuta sa pregledom generalnih kompetencija, koje su u većini slučajeva važe za sve psihoterapeute bez obzira na specifično usmerenje i modalitet terapije, kao i profil specifičnih kompetencija za geštalt terapeute.

O*NET baza

Nešto širi opis u cilju karijernog planiranja i istraživanja nudi O*NET baza opisa poslova i zanimanja, gde je psihoterapeut svrstan zajedno sa drugim srodnim zanimanjima kao što su psiholog, licencirani profesionalni savetnik, voditelj slučaja... Prikaz nudi kratki opis posla,

navođenje radnih zadataka, radnih aktivnosti, veština, znanja i osnovne radne vrednosti i stavove. Iako ovaj izvor ne nudi specifičan profil kompetencija samo za psihoterapeuta, ponuđen je značajan opis radnih aktivnosti i zadataka i potrebnih kompetencija za psihoterapeute različitih usmerenja i modaliteta. Ovaj profil zanimanja i opis može biti značajan izvor za razvoj budućih standarda zanimanja psihoterapeuta u Srbiji, što je planirano od strane Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.

Neki od osnovnih radnih zadataka terapeuta, koji nude bolji uvid u samu profesiju i profesionalne dužnosti, su (O*NET, 2025):

- ✓ Sprovođenje procene rizika klijenta od povređivanja sebe ili drugih.
- ✓ Dokumentovanje informacija o klijentima, uključujući beleške sa seansi, beleške o napretku, preporuke i planove dalje terapije.
- ✓ Identifikovanje psiholoških, emocionalnih ili problema u ponašanju i dijagnostikovanje poremećaja, koristeći informacije dobijene iz intervjua, testova, evidencije ili referentnih materijala.
- ✓ Pisanje izveštaja o klijentima i vođenje potrebne dokumentacije.
- ✓ Savetovanje pojedinaca, grupa ili porodica kako bi im se pomoglo da razumeju probleme, nose se sa kriznim situacijama, definišu ciljeve i razviju realne akcione planove.
- ✓ Interakcija sa klijentima kako bi im se pomoglo da steknu uvid, definišu ciljeve i planiraju akcije za postizanje efikasnog ličnog, društvenog, obrazovnog ili stručnog razvoja i prilagođavanja.
- ✓ Prikupljanje informacija o pojedincima ili klijentima, koristeći intervjue, istorije slučajeva, tehnike posmatranja i druge metode procene.

- ✓ Procena efikasnosti savetovanja ili tretmana i tačnosti i potpunosti dijagnoza, modifikovanje planova ili dijagnoza po potrebi.
- ✓ Korišćenje različite metode rada i lečenja, kao što su hipnoza, modifikacija ponašanja, terapija za smanjenje stresa, psihodrama ili terapija igrom.
- ✓ Razvijanje individualnih planova rada i tretmana.
- ✓ Održavanje aktuelnog znanje, praćenje relevantnih istraživanja, kao i sprovođenje istraživanja radi razvoja ili poboljšanja dijagnostičkih ili terapeutskih tehnika savetovanja.
- ✓ Sprovođenje konsultacija sa drugim lekarima, terapeutima, kliničarima i drugim profesionalcima u vezi rada sa klijentom.
- ✓ Upućivanje klijenata drugim specijalistima, institucijama ili službama podrške po potrebi
- ✓ Priprema pisanih procena i nalaza za sudske procese.
- ✓ Posmatranje pojedinaca u igri, grupnim interakcijama ili u drugim kontekstima radi otkrivanja indikacija kognitivnih, intelektualnih ili razvojnih invaliditeta.

Osnovne veštine:

- ✓ Kognitivne veštine (razumevanje, kritičko razmišljanje, analiza, rešavanje problema i odlučivanje)

- ✓ Komunikacione veštine (aktivno slušanje, jasna komunikacija, precizno i efektivno pisanje, pregovaranje)

- ✓ Razumevanje drugih i timski rad (razumevanje osećanja i potrebe drugih, inicijativa u cilju podrške drugima, koordinacija i saradnja)

- ✓ Kontinuirano učenje i profesionalni razvoj (razumevanje implikacije novih metoda rada, integracija novina u praksu, izbor metoda učenja)

- ✓ Upravljanje i organizacija (upravljanje vremenom, praćenje i evaluacija učinka, organizacija rada)

Osnovna znanja:

- ✓ *Psihologija* - poznavanje ljudskog ponašanja; individualne razlike u sposobnostima, ličnosti i interesovanjima; učenje i motivacija; metode psiholoških istraživanja; procena i lečenje poremećaja ponašanja i afekta.

- ✓ *Terapija i savetovanje* - poznavanje principa, metoda i postupaka za dijagnozu, lečenje i rehabilitaciju fizičkih i mentalnih disfunkcija, kao i za karijerno vođenje i savetovanje.

- ✓ *Komunikacija* - vrste komunikacije, kanali komunikacije, vođenje savetodavnog i terapijskog razgovora.

- ✓ *Obrazovanje i obuka* - poznavanje principa i metoda za dizajn nastavnog plana i programa i obuke, nastavu i podučavanje pojedinaca i grupa, kao i merenje efekata obuke.

- ✓ *Usluge* - poznavanje principa i procesa za pružanje terapijskih i savetodavnih usluga, ispunjavanje standarda kvaliteta usluga i procenu zadovoljstva klijenata.

Stavovi i vrednosti:

❖ Otvorenost za razvoj odnosa i susret sa drugima	❖ Briga za druge – osetljivost na tuđe potrebe, razumevanje drugih i spremnost da se pomogne
❖ Samostalnost u radu i donošenju odluka, odgovornost i autonomija	❖ Integritet i etičnost
❖ Kreativnost	❖ Samokontrola i samorazvoj
❖ Postignuća i usmerenost ka stalnom unapređenju prakse	❖ Pouzdanost
	❖ Tolerancija na stres

Evropska baza veština, kompetencija, kvalifikacija i zanimanja (ESCO)

Evropska baza veština, kompetencija, kvalifikacija i zanimanja (ESCO), pri Evropskoj Komisiji, nudi profil kompetencija psihoterapeuta (kod: 2634.2.4). Ovaj okvir sadrži elemente opisa zanimanja, drugih relevantnih naziva zanimanja, osnovna znanja i veštine. Na početku je dat sam opis zanimanja:

Psihoterapeuti pomažu i leče korisnike zdravstvene zaštite sa različitim stepenima psiholoških, psihosocijalnih ili psihosomatskih poremećaja u ponašanju i patogenih stanja putem psihoterapeutskih metoda. Oni promovišu lični razvoj i blagostanje i pružaju savete o poboljšanju odnosa, sposobnosti i tehnika rešavanja problema. Koriste naučno zasnovane psihoterapeutske metode kao što su bihejvioralna terapija, egzistencijalna analiza i logoterapija, psihoanaliza ili sistemska porodična terapija kako bi vodili korisnike u njihovom razvoju i pomogli im da pronađu odgovarajuća rešenja za svoje probleme. Psihoterapeuti ne moraju imati akademske diplome iz psihologije ili medicinsku kvalifikaciju iz psihijatrije. To je nezavisno zanimanje od psihologije, psihijatrije i savetovanja. (ESCO, 2025)

Kao relevantni drugi nazivi zanimanja javljaju se dečiji psihoterapeut, grupni, gerijatrijski psihoterapeut, geštalt psihoterapeut, kognitivno bihejvioralni psihoterapeut, telesni psihoterapeut, sistemska psihoterapeut... Ovo ukazuje na postojanje različitih modaliteta obuka i edukacija/usmerenja psihoterapeuta, ali i specijalizovana usmerenja terapeuta u smislu ciljnih grupa sa kojima radi i konteksta rada. Dodatno sam opis zanimanja naglašava posebnost ovog zanimanja koje je nezavisno od srodnih zanimanja kao što su psihologija i medicina/psihijatrija.

Osnovne veštine psihoterapeuta:

<i>Kliničke i terapeutske veštine</i>	<i>Komunikacione i interpersonalne veštine</i>	<i>Organizacione i etičke veštine</i>	<i>Evaluacija i reflektivna praksa</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Razvijanje i održavanje saradničkog terapeutskog odnosa. • Motivisanje klijenata i podsticanje njihove samosvesti i razvoja. • Procena rizika, identifikovanje problema mentalnog zdravlja, izbor i primena odgovarajućih psihoterapijskih pristupa i intervencija. • Upravljanje psihoterapijskim procesom: od uspostavljanja kontakta, preko praćenja napretka, do razgovora o završetku terapije. • Vođenje terapijskih sesija i evidentiranje terapijskih ishoda u skladu sa profesionalnim i etičkim standardima. • Rad sa specifičnim populacijama i stanjima: psiho-somatski problemi, farmakoterapija, trauma, multikulturalna okruženja. • Promocija mentalnog zdravlja, prevencija recidiva i podrška psihosocijalnom obrazovanju. • Reagovanje na ekstremne emocije klijenata i promenljive situacije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivno slušanje, empatija i saosećanje. • Jasna i efektivna komunikacija, verbalna i pisana. • Poštovanje granica i autonomije klijenata, uz istovremeno održavanje profesionalne pozicije. • Rad u interdisciplinarnim i multikulturalnim timovima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Usklađivanje sa zakonskim propisima i profesionalnim standardima u oblasti psihoterapije. • Pridržavanje organizacionim smernica i vođenje evidencije. • Zaštita privatnosti i bezbednosti korisnika. • Upravljanje ličnim i profesionalnim razvojem, uključujući superviziju i kontinuirano učenje. • Korišćenje IT tehnologije u radu i za vođenje dokumentacije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Procena sopstvene prakse, refleksija i evaluacija rezultata terapije. • Pratiti terapeutski napredak i prilagođavati intervencije. • Praćenje kliničkih smernica i aktuelnih trendova u psihoterapiji.

Znanja psihoterapeuta:

- *Temelji psihoterapije:* istorija, razvoj ličnosti, razvoj psihoterapeutskih pravaca.
- *Psihološke osnove:* psihologija, psihološke teorije, dijagnostika, teorije ličnosti.
- *Psihopatologija i psihijatrija:* klasifikacija i razumevanje psihijatrijskih poremećaja.
- *Psihofarmakologija i psihosomatika.*
- *Etika u psihoterapiji,* kao i specifični etički izazovi profesije.
- *Metodologija naučnog istraživanja* – kritičko razumevanje literature i primena u praksi.
- *Psihosocijalni i zdravstveni kontekst rada terapeuta:* intervencije u zdravstvu, prevencija i podrška zajednici.
- *Supervizija i profesionalna praksa* – razumevanje uloge supervizora i učenja kroz praksu.

Evropska psihoterapeutska asocijacija (EAP)

Evropska psihoterapeutska asocijacija razvila je listu ključnih profesionalnih kompetencija psihoterapeuta koja je različita za profesionalce bez obzira na modalitet za koji su edukovani i koji primenjuju u praksi i bez obzira na osnovnu ciljnu grupu sa kojima sprovode psihoterapeutski rad i kontekst rada. Kako bi se uvažile ove raznolikosti posebno su razvijene liste specifičnih kompetencija za različite modalitete psihoterapije i edukativne pravce, i lista specijalizovanih kompetencija koja uvažava specifičnosti rada sa različitim ciljnim grupama i klijentima kao što je rad sa decom i mladima, rad sa osobama koje se bore sa zavisnošću, i rad u različitim kontekstima, rad u rezidencijalnim uslovima, rad u kampovima za izbeglice, rad sa grupama... Ključne kompetencija su podeljene u domene koji sadrži dodatne oblasti kompetencija. U nastavku biće sumiran i sažet prikaz domena i pod-domena.

Domen I: Profesionalna, nezavisna i odgovorna praksa

- *Osnivanje profesionalne prakse* – podrazumeva sposobnost psihoterapeuta da se ponaša i izgleda profesionalno; da poštuje normativni psihoterapeutski okvir i etičke principe u radu i privatnoj praksi; bude transparentan u vezi svojih kvalifikacija i kompetencija; komunicira i saraduje sa kolegama i profesionalnim telima u ovoj oblasti; na odgovarajući način prikuplja, čuva, koristi i razmenjuje informacije o klijentima i beleške u skladu sa etičkim, normativnim i organizacionim standardima; odgovorno i kritički prati i evaluira svoj rad; bude svestan potencijalni konflikta interesa, barijera i ograničenja u radu.
- *Osiguravanje odgovarajuće sredine za rad* - podrazumeva sposobnost terapeuta da obezbedi sigurnu i prijateljsku i sredinu i atmosferu za rad, koja zadovoljava potrebe klijenata; razvije transparentu politiku i procedure zakazivanja sesija i rada i informiše klijente o njihovim pravima i tehničkim detaljima rada.
- *Osiguranje kvaliteta rada* - podrazumeva sposobnost terapeuta da koherentno i konstantno prati i evaluira svoju praksu, samokritički sagledava rezultate i efekte rada sa klijentima kao i ličnog uticaja u radu, i u skladu sa tim unapređuje i revidira praksu;
- *Održavanje profesionalnog razvoja* - što podrazumeva sposobnost terapeuta da aktivno sagledava mogućnosti u učestvuje u programima kontinuiranog profesionalnog razvoja; saraduje sa profesionalnim telima, učestvuje na relevantnim konferencijama, prati novine i istraživačka dostignuća u oblasti psihoterapije i integriše relevantne nalaze u svoju praksu; poseduje kritičku samorefleksivnost u kontekstu prakse i profesionalnog postupanja; sagledava i revidira metode rada i intervencije; koristi resurse kao što su intervizija, supervizija, vršnjačka razmena.
- *Održavanje ličnog razvoja* - podrazumeva sposobnost terapeuta da razvija lične karakteristike i kompetencije koje podržavaju psihoterapeutski rad kao što su odgovornost, etičnost, otvorenost, uzemljenost, empatičnost, odgovorno suočavanje sa izazovima i neizvesnošću, sposobnost odlučivanja, artikulisanja, odgovornog postupanja, kritičkog razmišljanja i samorefleksivnosti; angažovanje se u procesima ličnog razvoja; razvija svesnost i koristi resurse za ličnu opservaciju kao što su lična psihoterapije, supervizija.

Domen II: Psihoterapijski odnos

- *Uspostavljanje odnosa* - podrazumeva sposobnost terapeuta da jasno, razumljivo i transparentno komunicira sa klijentima; transparentno predstavlja svoju praksu i način rada; kreira podsticajnu atmosferu za aktivno uključivanje klijenta, jasno formuliše uloge u terapiji, kao i odgovornosti, prava i obaveze obe strane, komunicira pravila, principe poverljivosti, uvažava raznolikost po različitim osnovama; formira radni savez i podržava razvoj nezavisnosti i samostalnog odlučivanja klijenta; izražava razumevanje za simptome, pozadinu i izazove klijenta, kao i otpore i lične granice klijenta; obezbeđuje svoje puno aktivno i neugoržavajuće prisustvo u odnosu sa klijentom.
- *Upravljanje i održavanje odnosa* - podrazumeva sposobnost terapeuta da uspostavi adekvatan, siguran, empatičan odnos uz jasno prisustvo; da podrži autonomiju klijenta u odnosu, istražuje i imenuje nesvesne elemente; održi profesionalan odnos u periodima krize; sagledava i evaluira odnos i napredak; jasno komunicira periode odsustva i koristi resurse za samo-podršku.
- *Upravljanje izazovima i poteškoćama u psihoterapeutskom odnosu* - podrazumeva sposobnost terapeuta da kontinuirano procenjuje i upravlja terapijskim procesom koristeći odgovarajuće, etičke, teorijski utemeljene intervencije; identifikuje probleme u odnosu, ograničenja i prilagođava se situaciji; upravlja otporom, nesporazumima; održava terapeutski savez; adekvatno reaguje u hitnim slučajevima; traži superviziju ili uključuje druge stručnjake;
- *Zaključivanje odnosa* - podrazumeva sposobnost terapeuta da zajedno sa klijentom odluči kada i kako završiti terapiju, uz uvažavanje potreba i prošlog iskustva klijenta; upravlja situacijama iznenadnog završetka; ponudi adekvatne alternative; kritički rezimira ishod terapije.

Domen III: Procena, Dijagnoza i Plan rada

- *Procena klijenta* - podrazumeva sposobnost terapeuta da koristi alate za procenu; transparentno obaveštava klijente o procesu i efikasno koristi podatke pre procene; sprovodi intervju i pridobija sve potrebne informacije; koristi adekvatne alate za procenu rizika
- *Formulisanje dijagnoze* – podrazumeva korišćenje dijagnoze u vidu šire procene problema; adekvatno prepoznavanje i procena mentalnog zdravlja; upućivanje i saradnja sa drugim stručnjacima; hitno reagovanje u kriznim situacijama.

- *Planiranje i odluka o pristupu* – terapeut integriše informacije iz procene, koristi uvid iz teorije modaliteta i lično iskustvo; identifikuje problematična područja, procenjuje motivaciju, rizike (npr. suicid), specifične potrebe; formuliše sveobuhvatan zaključak o klijentovom stanju, diskutuje terapijski plan, predlaže intervencije i/ili upućivanje ka drugim službama ako je potrebno.

Domen IV: Ugovaranje – razvoj ciljeva, plana i strategija

- *Ugovaranje sa klijentom* – obuhvata sposobnost terapeuta da formuliše glavne probleme i predstavlja ih klijentu na jasan i prihvatljiv način; dogovori ciljeve i okvir psihoterapijskog rada; istražuje klijentovu motivaciju za promenu, svesnost o sebi i drugima, kao i kapacitet za preuzimanje odgovornosti za svoj proces; formalizuje ugovor kroz dogovor o uslovima rada; povremeno preispituje i prilagođava ugovor u skladu sa promenama u klijentovoj situaciji ili terapeutskoj dinamici;
- *Planiranje psihoterapije* – obuhvata sposobnost terapeuta da koristi dostupne dokaze o efikasnosti određenih metoda i objašnjava ih klijentu na jasan način; terapijski plan zasniva se na teorijskoj osnovi modaliteta (npr. Geštalt), uz svest o drugim pristupima; bira najprikladnije strategije rada; koristi samorefleksiju, superviziju i iskustvo iz sopstvene terapije kako bi prilagodio pristup u skladu s trenutnim stanjem i emocionalnim potrebama klijenta.

Domen V: Upotreba tehnika i intervencije

- *Korišćenje standardnih tehnika i intervencija* – podrazumeva sposobnost terapeuta da gradi odnos poverenja, koristi empatiju i poštuje autonomiju klijenta; na osnovu procene identifikuje koje tehnike (npr. relaksacija, motivacija) odgovaraju specifičnim teškoćama klijenta; prilagođava pristup od podržavajućeg do konfrontirajućeg, u skladu sa situacijom; prati razvoj klijenta, procenjuje efikasnost intervencija i prilagođava pristup u skladu sa procesom.
- *Upravljanje emocionalnim sadržajem* - terapeut pomaže klijentu da prepozna, izrazi i integriše emocije; zadržava autentičnost i emocionalnu stabilnost u radu; uključuje procenu rizika kod stanja kao što su manija, panika, agresija ili suicidalne tendencije.
- *Korišćenje drugih tehnika i intervencije* – terapeut prati savremena istraživanja i koristi metode koje imaju dokaze o efikasnosti; koristi nove pristupe uz dodatnu edukaciju i

praćenje od strane kvalifikovanih supervizora, kako bi se osigurala profesionalna i bezbedna primena.

Domen VI: Upravljanje krizom, promenama i rad na traumati

- *Upravljanje promenom, krizom* – terapeut prepoznaje emocionalno teške trenutke tokom terapije (npr. godišnjice, okidači), pomaže klijentu da stekne uvid u sopstveni proces, nudi odgovarajuće intervencije u različitim fazama.
- *Rad sa osobama u krizi* – podrazumeva poznavanje principa kratkotrajne terapije, vrste kriza i pristupe njihovom rešavanju, kao i resurse poput specijalizovanih službi; terapeut pruža adekvatan odgovor na krizna stanja, pomaže u obnovi odnosa nakon krize i u razumevanju uzroka i prevenciji budućih kriza.
- *Rad sa traumatizovanim osobama* – terapeut razume uzroke i posledice traume, simptome PTSP-a; zna kada je potrebna specijalizovana pomoć i gde klijenta može uputiti; prepoznaje sopstvene granice, po potrebi se dodatno edukuje za rad s traumom.

Domen VII: Završavanje i evaluacija

- *Priprema za završetak psihoterapije* - terapeut pomaže klijentu da sagleda ostvarene ciljeve, postignuća i eventualna razočaranja, procenjuje spremnost za kraj terapije; uključuje rad na emocijama povezanim sa separacijom, gubitkom ili napuštanjem; izbegava preuranjeni prekid; procenjuje moguće negativne posledice završetka.
- *Upravljanje završetkom terapije* – terapeut obezbeđuje završetak koji omogućava emotivnu obradu i postepeno zatvaranje procesa bez uticaja kontra-transfernih sadržaja; podržava klijenta da reflektuje svoj celokupan terapijski put i teme koje ostaju otvorene za budući rad; podržava planiranje budućih koraka, mogućnosti nastavka podrške ili nove terapije.
- *Dokumentovanje i evaluacija psihoterapije* - terapeut vodi i arhivira beleške sa terapije u skladu sa propisima; beleži indikatore promene (npr. prestanak zavisnosti, povratak na posao) i ishode terapije; koristi instrumente evaluacije; reflektuje sopstveni rad i razmatra načine unapređenja u konsultaciji sa supervizorom ili kolegama.

Domen VIII: Saradnja sa drugim profesionalcima

- *Saradnja sa drugim stručnjacima* – terapeut poznaje uloge i rad drugih stručnjaka iz oblasti mentalnog zdravlja, razume kako funkcionišu zdravstvene i socijalne službe (državne,

privatne, nevladine); svesno razmatra prepreke kao što su dostupnost, troškovi i pristupačnost; aktivno učestvuje u profesionalnim zajednicama (peer grupe, forumi, konferencije); podstiče među-sektorsku saradnju i razmenu informacija; pruža objektivne i razumljive informacije o različitim terapijskim pristupima.

- *Funkcionisanje kao deo tima* - terapeut razume sopstvenu ulogu i uloge drugih u timu; pregovara o podeli zadataka; konstruktivno reflektuje rad tima i doprinosi pozitivnoj timskoj dinamici; postupa odgovorno u slučaju sumnje na neetično ponašanje kolege.

Domen IX: Korišćenje supervizije, intervizije i kritičke evaluacije

- *Redovna evaluacija profesionalne prakse* – terapeut koristi supervizijsku i intervizijsku podršku; redovno i odgovorno učestvuje u superviziji; otvoreno diskutuje o kliničkom radu i izazovima; prihvata povratne informacije i aktivno uči kroz proces supervizije; traži dodatnu superviziju u kriznim ili konfliktnim situacijama; učestvuje u redovnoj evaluaciji rada; koristi merljive kriterijume i alate za praćenje terapijskih ishoda, i drugih indikatora kvaliteta psihoterapijskog procesa.

Domen X: Rad u etičkom, socijalnom, kulturnom i političkom okviru

- *Rad u okviru etičkih principa* - terapeut poznaje relevantne zakone i etičke kodekse (nacionalne i evropske), uključujući smernice vezane za određen modalitet rada; dosledno primenjuje etičke i profesionalne smernice u radu s klijentima; poštuje granice i poverljivost; obezbeđuje informisani pristanak; poznaje granice svojih kompetencija i redovno se stručno usavršava; prepoznaje i analizira etičke dileme, koristi superviziju za njihovo razjašnjenje.
- *Rad sa socijalnim i kulturnim razlikama* – terapeut osvešćuje sopstvenu kulturološku poziciju, razmatra kako razlike utiču na terapijski proces; uvažava klijentove vrednosti i identitet; traži dodatne informacije, superviziju ili podršku kada radi s različitim kulturnim grupama; ide na dodatne obuke za rad sa specifičnim grupama korisnika i prilagođava uslove terapijskom radu.
- *Razumevanje šireg društvenog konteksta psihoterapije* – terapeut razume kako se mentalno zdravlje posmatra u različitim vremenima i kulturama, poznaje razne modele (medicinski, bio-psiho-socijalni, holistički), i zna kako se ti koncepti uklapaju u širi društveni okvir; prati savremene debate i promene u definisanju psihoterapije.

Domen XI: Upravljanje praksom i administracija

- *Vođenje profesionalne prakse* - terapeut vodi računa o sopstvenim kapacitetima; , vodi evidenciju; održava ravnotežu između profesionalnih i ličnih obaveza; uključuje redovnu superviziju, razmenu sa kolegama, učešće na edukacijama i konferencijama; čita stručnu literaturu i održava članstvo u relevantnim stručnim udruženjima; aktivno se brine o svom zdravlju; traži podršku u teškim periodima (supervizija, konsultacije, mentorstvo), kako bi očuvao kapacitet za profesionalni rad.
- *Upravljanje samostalnim radom ili malim biznisom* – terapeut vodi uredno poslovanje, administraciju i knjigovodstvo; poštuje sve pravne i poreske obaveze; plaća poreze, PDV i obaveze prema zaposlenima (ako ih ima) na vreme; poštuje propise iz oblasti bezbednosti na radu, zaštite životne sredine i dr., vodi računa o lokaciji i uslovima prostora za rad; radi u skladu sa zahtevima stručnih tela i udruženja.

Domen XII: Istraživanje

- *Svest o istraživanjima u oblasti psihoterapije* - terapeut prepoznaje važnost istraživanja za evaluaciju psihoterapijske prakse, poznaje postojeća istraživanja i njihov uticaj na savremenu praksu; razume osnovne istraživačke metodologije i parametre; kritički procenjuje istraživanja i primenjuje nalaze koji su značajni i primenljivi za poboljšanje sopstvene prakse, uključujući i adaptaciju u skladu sa novim dokazima.

Domen XIII: Prevencija i edukacija

- *Prevencija i edukacija sa klijentima* – terapeut prepoznaje ponavljajuće i disfunkcionalne obrasce u istoriji klijenta koji mogu doprineti njegovim simptomima (npr. poremećaji ličnosti, zavisnost); pomaže klijentima da razumeju svoje probleme, osnažuje ih za introspekciju, podstiče čitanje i informisanje o sopstvenim stanjima; jača samopoštovanje i otpornost, i podstiče zdrave obrasce ponašanja; pomaže klijentima da prepoznaju pozitivne i disfunkcionalne aspekte svojih odnosa i sredine, da promene stavove i ponašanja, da informišu svoju okolinu o promenama i razviju mrežu podrške koja će im pomoći u održavanju postignutih promena.

- *Prevenција i edukacija u široj zajednici* – terapeut razume kako socijalni, politički, kulturološki i individualni faktori (npr. siromaštvo, trauma, mediji, rigidni sistemi verovanja) utiču na razvoj mentalnih problema i doprinosi njihovoj prevenciji kroz edukaciju; učestvuje u javnoj edukaciji o mentalnom zdravlju; saraduje sa drugim stručnjacima; destigmatizuje i normalizuje psihološke probleme, i javno se protivi štetnim društvenim praksama koje ugrožavaju mentalno zdravlje.

Značajan prikaz kompetencija nudi i britanski autor Len Sperry (2010) koji naglašava šest ključnih oblasti kompetencija za efektivnu terapiju, bez obzira na modalitet i pravac. Ovaj model naglašava da ključne kompetencije terapeuta nisu izolovane veštine već međusobno povezani aspekti znanja, veština i stavova efektivne terapijske prakse. Ovde se naglašava i važnost kontinuiranog profesionalnog razvoja i samorefleksije kako bi se ove kompetencije unapredile i usavršile tokom karijere terapeuta.

Šest ključnih kompetencija su:

-
1. **Konceptualna osnova** koja podrazumeva razumevanje različitih teorijskih okvira koji leže u osnovi terapijskih pristupa, uključujući različite edukativne pravce poput kognitivno-bihejvioralnih, psihodinamskih, sistemskih...
 2. **Terapeutski odnos** podrazumeva izgradnju i održavanje stabilnog i poverljivog odnosa kao ključnog elementa efektivne terapije. Ovo uključuje sposobnosti aktivnog slušanja, empatije, kreiranja sigurnog prostora za rad i istraživanje.
 3. **Planiranje intervencije** podrazumeva razvoj prilagođenog plana rada zasnovanog na specifičnim potrebama klijenta i definisanim ciljevima, a zasnovanog na adekvatnoj proceni.
 4. **Etička i kulturna senzitivnost** - terapeuti moraju biti svesni etičkih smernica, uključujući poverljivost, informisani pristanak i granice, kao i uticaja različitih kulturnih sistema vrednosti i načina života na pogled na svet i iskustva klijenta.
 5. **Evaluacija i tretman** podrazumeva praćenje napretka klijenta, prilagođavanje plana rada po potrebi i rad na uspešnom završetku terapije.
-

Profil kompetencija geštalt psihoterapeuta

Na osnovu generalne liste kompetencije Evropske psihoterapeutske asocijacije u okviru Evropske Asocijacije za Geštalt Terapiju (EAGT) izrađena je lista specifičnih profesionalnih kompetencija geštalt terapeuta. Lista dopunjuje osnovne kompetencije EAP-a fokusirajući se na sposobnosti specifične za Geštalt modalitet rada, otvarajući prostor za izgradnju ličnog stila terapeuta. Kompetencije geštalt terapeuta ne obuhvataju samo teorijsko znanje i tehničke veštine, već i razvijenu sposobnost za dijalog, kontakt, refleksiju i odgovornost u odnosu sa klijentom,

zajednicom i sobom. Geštalt pristup podrazumeva terapeuta koji je istovremeno otvoren, autentičan i sposoban za stalni razvoj kroz kontakt i iskustvo, odnos i svest o širem polju u kojem deluje (Sills et al., 2012). Važno je imati na umu da listu specifičnih profesionalnih kompetencija ne treba posmatrati kao vodič šta terapeut mora da radi, već kao opis sposobnosti koje profesionalni geštalt terapeut treba da poseduje, bude svestan njih i bude sposoban da ih primeni kada je to potrebno. Ovo nije idealan profil terapeuta, svakako ne i finalni, više je rezultat stalnog procesa profesionalnog razvoja, kroz lično iskustvo i kontinuiranu edukaciju. Svaki terapeut u ovom okviru specifičnih kompetencija treba da ostvari jedinstven balans koji ujedno i odlikuje njegov lični terapeutski stil. Zbog kompleksnosti određene kompetencije se preklapaju u više domena, nisu sve jednako važne u svakom trenutku, što zavisi od konteksta rada (Vidaković et al., 2013).

Kompetencije su grupisane u istih 13 domena kao i kod EAP liste ključnih profesionalnih kompetencija, prikazanih u tabeli sa sumiranim opisom onoga što geštalt terapeut treba izrazi u kontekstu znanja, veština i stavova neophodnih za praksu geštalt terapije (Vidaković et al., 2013).

1. Profesionalna, nezavisna i odgovorna praksa – primena principa svesnosti, dijaloga, fenomenologije, teorije polja u osiguranje nezavisne i profesionalne prakse. Refleksivnost u vezi uloga terapeuta i etičkih standarda.
2. Psihoterapeutski odnos – centralno mesto ovde zauzima JA-TI dijaloški odnos. Terapeut treba da osigura prisustvo i autentičnost, da ko-kreira kontakt na granici sa sredinom. Ovde je značajno i poznavanje i primena teorije selfa, polja, fenomenologije i egzistencijalizma, transfera i kontratransfera.
3. Procena, dijagnoza i plan rada – primena intrinzične/estetske dijagnostike koja podrazumeva procenu kvaliteta prisustva u sada i ovde, primena tradicionalnih dijagnostičkih sistema i kategorija (DSM) uz kritički osvrt. Sagledavanje posebnost klijenta i njegove situacije i izbegavanje obeležavanja klijenata kroz „dijagnozu“.

4. **Ugovaranje – razvoj ciljeva, plana i strategija** – sposobnost održavanja fleksibilnosti planova i ciljeva, kroz reviziju i usklađivanje kako se odnos razvija a terapija napreduje, procenu kvaliteta odnosa i kontakta u terapiji. Odabir i prilagođavanje modaliteta rada (individualni, grupni), setinga i dinamike susreta, na osnovu potreba klijenta.
5. **Upotreba različitih tehnika i intervencija** – poznavanje i primena primarnih alata geštalt terapije: svesnost, kontakt i eksperiment. Sposobnost primene intervencija i eksperimenata tako da su usmereni na proces, proizilaze iz polja i odnosa, vođeni su paradoksalnom teorijom promene – „prihvatiti ono što jeste“
6. **Upravljanje krizom, promenama i rad na traumama** – geštalt terapeuti imaju sposobnost da usmeravaju faze promena i da rade na poremećajima u odnosima, da obuhvate i rade na traumama, koriste rad na telu i telesnu svesnost kao tehnike podrške klijentima, kao i da ohrabre i podrže post-traumatsku integraciju i davanje značaja traumatskim događajima.
7. **Završavanje i evaluacija** – pri završavanju geštalt terapeuti koriste teoriju polja i poslednje faze ciklusa kontakta kako bi podržali završetak terapije i završavanje. U tom procesu oni identifikuje nezavršene poslove, promovišu integraciju, i sisteme podrške. Koriste fenomenološke metode da evaluiraju proces, i koriste dokaze zasnovane na praksi umesto krutih metričkih dokaza.
8. **Saradnja sa drugim profesionalcima** - geštalt terapeuti prepoznaju značaj interdisciplinarnе saradnje i u skladu sa tim odgovorno razvijaju sistem saradnje i upućivanja klijenata. Održavaju ličnu otvorenost ka drugim modalitetima koji u radu mogu da osiguraju klijentovu dobrobit.
9. **Korišćenje supervizije, intervizije i kritičke evaluacije** - geštalt terapeut koristi superviziju kao prostor za svesnost, refleksiju i razvoj, prepoznaje i koristi, transfer, kontratransfer, paralelni proces za dublje razumevanje odnosa sa klijentom. Koristi telesne senzacije, kreativne metode u cilju istraživanja. Koristi interviziju kao ravnopravni kolegijalni prostor za kritičku refleksiju i otvorenost za povratne informacije u cilju razvoja profesionalne zrelosti.
10. **Etika i kulturološka osetljivost** - geštalt terapeut razvija kulturnu samosvest, uvažava razlike u rasi, polu, rodnom identitetu, seksualnosti, religiji i društvenim normama, razvija autentičan, odgovoran i kulturološki senzitivn odnos, koji podržava rast i klijenta i

terapeuta, kroz kontinuirano preispitivanje i učenje. Otvoren je za dijalog o vrednostima i koristi Geštalt koncepte za razumevanje i razgradnju predrasuda.

11. Upravljanje praksom i administracija – geštalt terapeut vodi sopstvenu praksu na način da balansira radno opterećenje, vodi administraciju i evidenciju, beleži sesije na fenomenološki način, uvažava sopstveni doprinos terapijskom polju. Koristi samorefleksiju kao alat za profesionalni razvoj i unapređenje kvaliteta terapijskog procesa.

12. Istraživanje – geštalt terapeuti učestvuju u razvoju struke kroz istraživanja uz primenu dijaloškog pristupa i uz poštovanje etičkih standarda u vezi privatnosti i autorskih prava. Koriste kvalitativne i kvantitativne metode, uključujući procesna istraživanja. Terapeut je sposoban da postavi istraživačka pitanja, interpretira nalaze, kritički sagleda literaturu i implementira rezultate u svoju praksu.

13. Prevencija i edukacija - geštalt terapeut vidi prevenciju kao podršku samoregulaciji i razvoju kapaciteta za odnos i kontakt. Kroz terapijski rad i edukaciju, terapeut podržava osnaživanje pojedinca da razvije autentične odnose. Edukacija se dešava i unutar terapije, ali i kroz angažman terapeuta u širem društveno-edukativnom i političkom kontekstu, gde koristi Geštalt principe za promenu fiksiranih obrazaca i podsticanje kreativne adaptacije.

Za potrebe ovog rada, biće detaljnije razrađene domen dva i domen trinaest uz obradu uloga koje terapeut preuzima u ovim domenima.

Psihoterapeutski odnos u geštalt psihoterapiji - terapeut u ulozi inicijatora i učesnika u dijaloškom odnosu

U geštalt terapiji, terapeuti i klijenti se ohrabruju da budu kreativni na putu ka svesnosti. Geštalt terapija (GT) je eksploracija, a ne direktna modifikacija ponašanja. Terapeut fenomenološki istražuje, oslanjajući se na teoriju polja uz uspostavljanje autentičnog dijaloga (Yontef, 1993). Zadatak terapeuta u geštalt terapiji je da stalno poziva klijenta da aktivno učestvuje u terapiji. Na taj način, klijent širi svesnost, uči o sebi, i isprobava nova ponašanja uz svesnost o sadašnjem trenutku. U ovom procesu geštalt terapeut preuzima značajne uloge, otvara sebe za

dijalog, i uz primenu eksperimenta radi sa klijentima na proširivanju svesti, jačanju lične odgovornosti i razvoju novih oblika ponašanja (Mann, 2010). Česte su tvrdnje da je autentičan odnos koji se razvija između terapeuta i klijenta sama suština GT, i da promena i razvoj proizilazi iz samog susreta i dijaloga terapeuta i klijenta. Rad u dijaloškom odnosu nosi potencijal promene i izvor je rasta i razvoja klijenta, on se iznova ko-kreira i razvija tokom terapije (Clarkson, 2014; Radionov 2013). Kao rezultat egzistencijalnog susreta i uzajamnog odnosa dolazi do pomene i kod terapeuta i kod klijenta. Terapijski odnos u GT usmeren je ka povećanju svesnosti i zasniva se na potpunoj prisutnosti terapeuta i klijenta u dijaloškom Ja-Ti kontaktu, kroz „ovde i sada“. Kroz terapijsko-dijaloški odnos terapeut u potpunosti prihvata klijenta, kao rezultat toga klijent prepoznaje i prihvata sebe, i na osnovama paradoksalne teorije promene dolazi do napretka i razvoja (Clarkson, 2003; Jacobs, 1989).

Terapijsko-dijaloški odnos, svojstven za GT se opisuje kao: „Stav kojim možemo iskreno osetiti/doživeti drugu osobu **kao osobu** (ne kao objekat), i spremnost da duboko 'čujemo' iskustvo druge osobe bez prethodne osude. Štaviše, to je spremnost da se 'čuje' neizrečeno, i da se vidi nevidljivo“ (Hycner & Jacobs, 1995, prema Joyce & Sills, 2018, str. 45). Terapeut koristi dijalog kao sredstvo za povećanje svesnosti klijenta, koja je neophodna za nesmetano odvijanje organizmičke samoregulacije, čime se postiže veći stepen integracije i podstiče lični razvoj. Međutim, takav odnos zahteva potpuno uključivanje obe strane, otvorenost za susret i autentičnu zainteresovanost (Sills et al., 2012). U ovom odnosu terapeut kao kompetentni profesionalac i kao autentična ličnost inicira ovakvu vrstu dijaloškog odnosa i aktivno učestvuje i podstiče klijenta u tom procesu. Ovo zahteva potpunu **prisutnost** u „ovde i sada“, kao i otvorenost i dostupnost tokom rada sa klijentom. Terapeut poštuje svoj self i otvoreno, autentično i iskreno prilazi selfu klijenta kako bi ga u potpunosti spoznao ali i prihvatio onakav kakav jeste, onog što je klijent svestan kao

i onih aspekata koji su negirani. Time i klijent dobija poziv da bude otvoren, da stupi u kontakt sa terapeutom i prihvati sebe (Brownell, 2010; Clarkson, 2003). Prisutnost takođe podrazumeva svesnost terapeuta, on ispoljava svoje autentične emocije, sumnje i zapažanja koje nastaju u radu, na taj način i on spoznaje sebe. Samo-otkrivanje terapeuta i deljenje sadržaja, osećanja i misli, ličnih iskustava, iskrena i otvorena komunikacija sa klijentom je ono što karakteriše autentičan odnos. Time terapeut pokazuje da nije pasivni posmatrač i interpretator, već aktivni učesnik u dijalogu, Ja-Ti kontaktu. Geštalt terapeut pak poznaje pravu meru takvog autentičnog odnosa, odnosno deljenja. Samo-otkrivanje mora biti u službi dobrobiti klijenta, onda kada može da pomogne klijentu da načini sledeći korak, da proširi svesnost, kada služi terapijskom zadatku i međusobnom dijalogu (Mann, 2010; Sills et al., 2012).

Važna veština i zadatak terapeuta u dijaloškom odnosu jeste i **inkluzija**. Terapeut sagledava stvarnost očima klijenta, doživljava ono što klijent jeste i što oseća, bez pozitivnih i negativnih procenjivanja, dozvoljava da na njega deluje klijentov doživljaj i iskustvo. Dok sagledava klijentov svet, istovremeno sagledava svoje emocije i doživljava. Terapeut se „utapa“ u iskustvo svog klijenta, pozajmljuje svoje „meso“ da se aktuelizuje patnja klijenta, ali zadržava osećanje sebe kao zasebne i odvojene osobe. Takođe, kako bi u potpunosti ušao u fenomenološki svet klijenta, terapeut po strani ostavlja/stavlja u zagradu svoje vrednosti, pretpostavke i hipoteze (Radionov, 2013; Opačić 2022).

Predanost i življenje odnosa/dijaloga je još jedan zadatak pre svega za terapeuta kao inicijatora dijaloškog odnosa. Takav kontakt označava odnos između dve osobe koje sa svojim ličnim potrebama, karakteristikama i svojim selfom ulaze u međusobni kontakt, izražavajući svoje unutrašnje ja, prihvatajući međusobne razlike (Mann, 2010). Ono što nastaje između dve osobe, odnosno terapeuta i klijenta, determiniše ishod i tok odnosa, prepuštanje i predanost takvom

odnosu razvija dijaloški odnos i proces. Terapeut i klijent treba da dopuste da se takav kontakt desi, da budu spremni i da ga žele, mnogo pre nego da ga stvaraju. Ovo podrazumeva i odustajanje terapeuta od „trebalo bi da“, nametanja kriterijuma kroz Ja-Ti odnos, preteranog zaštićivanja i kontrole (Mann, 2010; Sills et al., 2012). Povezivanje koje nastaje u GT je neposredno i nastupa „sada i ovde“, podrazumeva bivanje u trenutku i sadrži različite modalitete ljudskog iskustva: emocije, misli, eksperimentisanje, radost, bes, dosadu... Stručnost i adekvatna edukacija pomažu terapeutu u raspoznavanju nijansi i modaliteta ponašanja koji jesu deo Ja-Ti odnosa i vode boljem dijalogu (Mann, 2010; Yontef, 1993).

Još jedan značajan element dijaloškog odnosa i zadatak terapeuta jeste **neeksploatacija** u odnosu, što podrazumeva horizontalan odnos između terapeuta i klijenta. Terapeut je odgovoran za življenje i uspostavljanje dijaloškog odnosa, uzajamnost, za prisutnost, inkluziju, predanost i primenu fenomenološkog i eksperimentalnog stava u cilju rasta i razvoj klijenta (Radionov, 2013). Terapeut jasno definiše granice uz poštovanje etičkog kodeksa, koristi metode rada koje doprinose odnosu i samom cilju terapije uz poštovanje klijentovih granica i otpora, koristi jezik koji je razumljiv klijentu (Yontef, 1993).

Kompetencije geštalt terapeuta – uspostavljanje psihoterapijskog odnosa

U kontekstu kompetencija u domenu uspostavljanja odnosa, gde centralno mesto zauzima dijaloški odnos i JA-TI kontakt, geštalt terapeut treba da bude upoznat sa konceptima svesnosti; fenomenologije; holizma; egzistencijalizma; paradoksalne teorije promene; perspektiva “ovde i sada”, teorija selfa, dinamika figura/pozadina, stilovi kontaktiranja, kao i fenomeni transfera i kontratransfera. Pored poznavanja filozofske i teorijske osnove ovih koncepta terapeut treba da bude svestan njihovog značaja za funkcionisanje klijenta i za rad u terapiji, kako se ovi koncepti manifestuju, primenjuju i realizuju u terapiji.

Geštalt terapeut u ulozi inicijatora i učesnika u dijaloškom odnosu treba da izrazi određene **sposobnosti.**

Terapeut je sposoban da:
✓ bude svestan svojih osećanja, misli, emocija i reakcija povezanih sa klijentom
✓ razume šta se dešava sa njim/njom i koje pozicije i uloge je pozvan/a da zauzme u polju koji se formira sa klijentom
✓ podržava uzajamni kontakt opažajući id situacije, odnosno identifikujući želje i potrebe, uticaj iz okruženja i sopstvenu svesnost
✓ uskladi se sa afektivnim i emocionalnim stanjima klijenta
✓ prepoznaje i imenuje senzacije, osećanja i emocije, izražava ih na odgovarajući i razumljiv način
✓ koristi ovaj proces kako bi podržao klijentovu nameru za kontakt
✓ održava fazu pred-kontakta negujući neizvesnost i mobilisući energiju
✓ podržava zajedničko stvaranje figura kontakta
✓ prepoznaje kvalitete kontakta (estetski kriterijumi) i prilagođava svoje prisustvo, opažanje i akciju kako bi podržao kvalitet kontakta
✓ podržava nameru za kontakt kroz prilagođene i kreativne eksperimente
✓ podržava asimilaciju novine i razvija narativnu sposobnost da se ispričaju i podele iskustva, promene i rast
✓ daje značenje relacijskim događajima u svetlu kontakta u terapijskom procesu
✓ kritički razmatra fenomen kontaktiranja i terapeutski odnos
✓ deli i opisuje ova iskustva sa trećim licem (kolega, supervizor)

Na osnovu definisanih kompetencija/sposobnosti, uz primenu metoda analize i sinteze, izvedena je sledeća *operativna ček lista indikatora* za samo-evaluaciju terapeuta u praktičnom radu, koja može poslužiti u reflektovanju sopstvenog rada ili kao alat za superviziju. Indikatori su formulisani u vidu tvrdnji koje opisuju sposobnost, odnosno ponašanje koje se samoprocenjuje, da

li je prisutno ili nije. Pri formulaciji indikatora se pazilo na kriterijume konkretnosti – opisuju određeno ponašanje, merljivosti – mogu da se procene kroz posmatranje/samoprocenu, jednostavnosti – jasna tvrdnja imajući u vidu geštalt rečnik i pojmove, neutralnost – indikator meri prisustvo sposobnosti i ponašanje, nije vrednosni sud (da li se nešto radi dobro ili loše), i polaze od tačno određenih kompetencija koje se mere. Kolona refleksija i komentara nudi određena pitanja kao smernice, dodatna pojašnjenja kako bi terapeut lakše procenio indikatore.

Indikatori Terapeut:		Refleksija/komentar
<p>1. Demonstrira svesnost i refleksiju o sopstvenim unutrašnjim stanjima u odnosu sa klijentom:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje i reflektuje svoja osećanja, misli, senzacije i telesne reakcije koje se javljaju tokom rada sa klijentom. • Kritički razmatra svoju ulogu i poziciju u nastajućem polju odnosa sa klijentom. • Deli relevantna iskustva iz odnosa sa supervizorima ili kolegama u cilju profesionalnog razvoja. 		<p>Šta klijent konkretno u meni budi?</p> <p>Kako me klijent doživljava?</p> <p>U kojoj meri su moje reakcije na klijenta povezane sa prošlim iskustvima i nezavršenim poslovima?</p>
<p>2. Uspostavlja emocionalnu usklađenost i pokazuje afektivnu rezonancu sa klijentom</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usklađuje se (kognitivno, telesno i emotivno) sa emocionalnim stanjem klijenta kroz aktivno slušanje, afirmaciju i inkluziju. • Verbalizuje i izražava sopstvena osećanja, reakcije, telesne senzacije kada se putem inkluzije klijent u potpunosti doživi, na način koji doprinosi sigurnom i autentičnom kontaktu. 		<p>Da li obrađujem i verbalizujem svoj doživljaj na način da klijent može da čuje, razume, i iskoristi za svesnost i rast...?</p>

<p>3. Aktivno podržava klijentovu nameru za kontakt i razvoj</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prepoznaje i podržava sve faze kontakt ciklusa (predkontakt, kontakt, povlačenje). • Koristi adekvatne intervencije i eksperimente kako bi podržao klijentovu spremnost za odnos i izražavanje. 		<p>Da li u seansi/ terapijskom procesu postoje faze predkontakta-kontakta-postkontakta?</p> <p>Da li primenjena intervencija/eksperiment pomaže klijentu da postigne bolju svesnost ili da se izrazi?</p>
<p>4. Prilagođava svoje prisustvo i delovanje u skladu sa klijentom i sa kvalitetom kontakta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opaža estetske aspekte kontakta (npr. ritam, jasnoća, gracioznost, harmonija, protočnost, vitalnost) i reaguje u skladu sa njima. • Doprinosi stvaranju smislenog i živog terapijskog odnosa kroz svesnost i usklađivanje. 		<p>Da li doživljam iskustvo usklađenosti/neusklađenosti iz odnosa u terapiji?</p> <p>Da li klijent doživljava i izražava iskustva usklađenosti iz odnosa u terapiji?</p>
<p>5. Podržava integraciju relacijskog iskustva kod klijenta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podstiče klijenta da izrazi iskustva iz terapijskog odnosa. • Daje značenje zajedničkim relacijskim događajima. • Podržava asimilaciju novog iskustva kroz naraciju i dijalog. 		<p>Da li klijent deli svoje iskustvo i zapažanja sa terapije?</p> <p>Da li klijent iskustvo iz terapije povezuje sa drugim životnim iskustvima?</p> <p>Da li time klijent proširuje svesnost?</p>

Madeleine Fogarty, upravo dijaloški odnos postavlja kao jedan od elemenata na Skali doslednosti GT tretmana (Gestalt Therapy Fidelity Scale – GTFS). Skala je nastala kao rezultat empirijskog istraživanja uz učešće velikog broja terapeuta i težeći jasnijoj operacionalizaciji

kompetencija i jasnijoj diferencijaciji šta to izdvaja GT od drugih pristupa a terapeutu pomaže u evaluaciji efikasnosti tretmana (Fogarty et al., 2016).

Sledeće stavke se procenjuju u domenu dijaloškog odnosa na skali (Fogarty et al., 2016):

1. Terapeut pažljivo prati klijenta, prati proces svesnosti i klijentovo iskustvo, ne sledeći unapred određen plan	DA	NE
2. Terapeut odgovara na klijenta bez osuđivanja, kreirajući uslove koji omogućavaju najefikasniju klijentovu ekspresiju	DA	NE
3. Terapeut demonstrira sposobnost da bude u neizvesnosti i da radi sa kreativnom nezainteresovanošću	DA	NE
4. Terapeut se oslanja na odnos sa klijentom kao osnovu za izazove i rast.	DA	NE

U istraživanju sa studentima/edukantima i iskusnim terapeutima, koju je sproveo EAGT Komitet za Profesionalne kompetencije i kvalitativne standarde (Settanni, 2025) u cilju samoprocene ključnih kompetencija u GT, upravo domen terapijskog odnosa ima najviše skorove u obe istraživačke grupe, što ukazuje na dobru integrisanost ovog domena u edukativni proces geštalt psihoterapeuta, visoku svesnost o značaju kompetencija u ovom domenu, ali predstavlja i snagu i resurs za praksu jer je relacioni i dijaloški odnos osnova GT.

Edukacija i prevencija u Geštalt psihoterapiji - edukativna uloga terapeuta

Od svojih začetaka GT ima snaženo orjentisan socio-politički pristup, kao i jasan humanistički poziv na sagledavanje društvenih zbivanja i načina prilagođavanja na teške životne okolnosti. Rad u domenu edukacije i prevencija kao jedan od domena angažovanja terapeuta ima svoj značaj u direktnom radu sa pojedincem gde se oslikava celokupno društveno polje, a promena pojedinca utiče na celo polje, ali i obrnuto, rad i edukacija u zajednici utiče na pojedinca koji je deo tog većeg polja. Za geštalt terapeuta prevencija i edukacija predstavljaju podrška procesu razvoja sposobnosti za uspostavljanje kontakta sa svetom i osećaj pripadnosti široj zajednici. Prevencija podrazumeva takođe i usmerenost na proces formiranja geštalta a ne fiksiranost na rezultat (Bloom, 2003, prema Vidaković et al., 2013).

Osim toga što obezbeđuje neophodnu i odgovarajuću podršku, terapeut u radu sa klijentom preuzima i ulogu **edukatora**, što je u nekim fazama terapije od posebne važnosti za klijente. U slučajevima kada je klijentu kognitivni aspekt veoma razvijen ili kada terapeut proceni da je klijentu jako važno da ima doživljaj kontrole, informacije o tome kako terapeut sagledava određenu situaciju ili problem, koje elemente ugledava, uzročno-posledične veze, gde su trenutno u procesu terapije, mogu biti značajne za proces terapije (Opačić, 2022). Dodatno, ova uloga je značajna i kao podrška klijentu da se izrazi, da opiše svoje doživljaje onda kada nema dovoljno reči. Takođe, edukativna uloga u procesu terapije je značajna i kada terapeut uvidi da bi klijentima bilo od značaja da bolje upoznaju svoje emocije i svoje procese i da bi to doprinelo njihovom boljitku, npr. u slučaju paničnih i anksioznih napada (Opačić, 2022). Važno je da uloga edukatora u terapiji nije dominantna, terapeut ima odgovornost da ulogu edukatora integriše u svoj rad i ostvari potreban balans, jer do promene u terapiji se ne dolazi edukacijom. Kako bi terapeut bio adekvatan edukator u terapiji ali i u polju psiho-socijalne edukacije u zajednici, potrebna je kontinuirana

supervizija, profesionalno usavršavanje, i rad na sebi. Kompetentan geštalt terapeut mora da poznaje svoje sposobnosti i ograničenja. Terapeut treba da bude spreman da stalno razvija svoje potencijale kako bi bio autentičan i mogao na isto da pozove klijenta (Yontef & Jacobs, 2013). Ako terapeuti nisu osetljivi i usmereni na svoje lične kvalitete i ograničenja, kontinuirano unapređenje znanja i veština, i ako nisu uključeni u sagledavanje svojih reakcije na klijenta, oni postaju tehničari (Polster & Polster, 1973).

Kompetencije geštalt terapeuta – edukacija i prevencija

Geštalt terapeut u ulozi edukatora u terapiji ali i širem socijalnom okruženju, i u oblasti prevencije, treba da izrazi sledeće **sposobnosti**:

Terapeut je sposoban da:
✓ Radi na način koji je usmeren na proces
✓ Bude svestan i podrži klijentovu svesnost i razumevanje njegovih/njenih stilova kontakta.
✓ Aktivira produktivno razmišljanje, dublje uvide i kreativno prilagođavanje potrebama organizma i okruženja.
✓ Primeni principe geštalt terapije, npr. koncept dinamike figura/pozadina
✓ Podrži klijenta u reorganizaciji polja u potrazi za dobrom formom.
✓ Istražuje senzorne, motoričke i afektivne kvalitete klijentovog kontakta
✓ Uđe u dijaloški odnos sa klijentom
✓ Podrži klijenta u pronalaženju novih kreativnih i autentičnih izraza.
✓ Podrži proces transformacije starih i poznatih obrazaca u novinu.
✓ Ima širu sliku o polju u kome klijent živi i podrži razvoj novih relacijskih kontakata unutar tog polja.
✓ Aktivira klijentove sposobnosti za uspostavljanje kontakta sa okruženjem i razvijanje dobrog načina bivstvovanja u tom kontaktu.
Psiho-socijalna edukacija u zajednici – terapeut je sposoban da:

✓ Uviđa da psihoterapija uvek ima preventivne i edukativne aspekte i da se psihoterapijski susret odvija u društvenom, kulturnom i političkom okruženju u kojem su uključeni i terapeut i klijent(i).
✓ Stvara i podržava uslove koji omogućavaju razvoj i rast osobe i zajednice
✓ Podržava transformaciju fiksiranih geštalta u žive, zajednički stvorene odnose
✓ Podržava relacijsko-dijaloški odnos koji vrednuje iskustvo u "ovde i sada", kako među pojedincima, tako i između grupa (npr. škole itd.).
✓ Promoviše razumevanje nastajućih relacijskih obrazaca u savremenom društvu.
✓ Učestvuje u društveno-zdravstveno-političkim temama kroz geštalt koncepte.
✓ Učestvuje u dekonstrukciji fiksiranih geštalta, kako na ličnom, tako i na društveno-političkom nivou.
U oblasti prevencije terapeut je sposoban da:
✓ Promoviše svest o perspektivi polja i o međusobnim uticajima između pojedinaca i zajednice
✓ Promoviše koncept kreativnog prilagođavanja i razumevanje disfunkcionalnih obrazaca kao kreativnih odgovora na nepovoljne životne uslove
✓ Promoviše svest o društvenom polju u kome žive on/ona i njegovi/njeni klijenti

Na skali doslednosti GT tretmana (Fogarty et al., 2016), ovaj element GT nije izdvojen kao poseban, jer se ne smatra specifičnim za Geštalt psihoterapiju, već se kao element pojavljuje u više terapijskih modaliteta. Međutim ovaj domen rada terapeuta i uloga edukatora postaje sve značajnija sa sve većom dostupnošću i razvojem socijalnih mreža, sve većim značajem same profesije psihoterapije, kao i edukacijom sve većeg broja profesionalaca. Usled sve veće dostupnosti informacija, većeg prostora za informisanje, edukaciju i prevenciju, postavlja se zadatak ispred terapeuta da odgovorno i profesionalno komuniciraju proverene, relevantne i razumljive informacije u cilju edukacije samih klijenata i šire zajednice.

Skala koja bi mogla da posluži terapeutima u samoproceni i refleksiji u ovom domenu može izgledati na sledeći način:

Indikatori Terapeut:	✓✗	Refleksija/komentar
<p>1. Usmerava rad na proces i razvoj klijentove svesnosti u „sada i ovde“, a ne samo na sadržaj i rezultat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktivno koristi dinamiku figure i pozadine u razumevanju klijentovog iskustva. • Intervencije su utemeljene na „ovde i sada“. • Podstiče usmerenost na svesnost procesa formiranja geštala i podršku tom procesu, umesto na rezultat. • Istražuje senzorne, motoričke i emocionalne aspekte kontakta. • U superviziji opisuje situacije iz terapije procesno, a ne samo kroz fokus na sadržaj/problem. 		<p>Da li je klijent pozvan da deli svoje senzacije/emocije u sada i ovde? Kako vidim i doživljam kontakt sa klijentom?</p>
<p>2. Podržava klijentovu svesnost o njegovim obrascima kontaktiranja i integraciji ličnih uvida u širi narativ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Istražuje obrasce kontaktiranja klijenta. • Pomaže klijentu u izražavanju autentičnih osećanja i pronalaženju novih oblika izraza. • Reflektuje klijentove načine prilagođavanja sredini. • Koristi eksperiment (pokret, dijalog, fantaziju) kako bi klijent isprobao nove načine funkcionisanja. • Koristi dijalog i pitanja kako bi olakšao razumevanje i integraciju novog. 		<p>Da li klijent podržan u širenju svesnosti o tome na koji način uspostavlja i prekida kontakt? Da li se klijent poziva da „isproba“ nove načine ponašanja kroz intervenciju/eksperiment? Da li je klijent podržan da povezuje iskustvo iz terapije sa sopstvenom biografijom i aktuelnim životnim kontekstom?</p>
<p>3. Ima uvid u širi kontekst klijentovog polja i podržava razvoj zajednice:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razmatra uticaj porodice, zajednice i društva na klijentovu percepciju i ponašanje. 		<p>Da li sagledavam klijenta u polju, i u skladu sa tim primenjujem principe polja (organizacija, singularnost,</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Razume relacione obrasce unutar klijentovog socijalnog i kulturnog okruženja. • Aktivno učestvuje u promovisanju novih oblika kontakta u zajednici i grupama 		<p>istovremenost, promena, relevantnost)?</p> <p>Da li klijent pokazuje veću svesnost o polju, mreži odnosa i uticaja?</p> <p>Da li klijent prepoznaje ili menja svoj uticaj u polju i sistemu međuodnosa?</p> <p>Da li klijent pokazuje nove oblike ponašanja i kontaktiranja u svojoj socijalnoj sredini?</p>
<p>4. Integriše preventivne i edukativne aspekte u terapiju:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uvodi objašnjenja, refleksije i informacije kada to podržava klijentovu svesnost i rast. • Stvara uslove za razvoj ličnog i kolektivnog potencijala, za učenje i rast klijenta, zajednice. 		<p>Da li klijent razume kako njegove adaptacije/teškoće nastaju u polju i kako ih može prevenirati, umanjiti i prevazići?</p> <p>Da li je klijent razumeo moje viđenje i objašnjenje određenog koncepta/prekid?</p> <p>Da li doprinosim kreiranju podržavajuće sredine za razvoj potencijala u terapijskom odnosu ali i izvan njega?</p>
<p>5. Promoviše promenu kroz dijalog i dekonstrukciju starih obrazaca:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Olakšava stvaranje konstruktivnih relacija i osećaja pripadnosti. • Podržava transformaciju fiksiranih obrazaca u nove, žive kontakte. 		<p>Da li klijent i/ili grupa prepoznaju svoje sposobnosti i preduzimaju nove inicijative?</p>

<p>6. Reflektuje i učestvuje u širim društvenim temama kroz terapijski rad, edukaciju i prevenciju:</p> <ul style="list-style-type: none">• Koristi terapiju i kao prostor za osnaživanje u kontekstu društvenih izazova (npr. nasilje, diskriminacija, sukobi).• Aktivno promišlja svoju poziciju i doprinose u društvenim strukturama.• Koristi znanje i iskustvo da ukaže da relacije u zajednici, izazove, načine prilagođavanja u zajednici.	<p>Da li je klijent podržan da otvara teme vezane za društvene izazove?</p> <p>Da li doprinosim većoj svesnosti i boljem razumevanju u zajednici u sagledavanju adaptacija pojedinačnih osoba, teškoće sa kojima se suočavaju, značaju mentalnog zdravlja, načinima podrške?</p>
--	--

Zaključak

Kompetencije su osnovne jedinice standarda zanimanja i kvalifikacija, neophodne za jasno definisanje profesije i procesa i ishoda obrazovanja. Kompetencija se definiše kao integrisani skup znanja, veština i stavova, odnosno sposobnost obavljanja specifičnih radnih zadataka. Profil kompetencija predstavlja temelj za razvoj i procenu edukativnih programa u psihoterapiji, osiguravajući sticanje ključnih znanja, veština i stavova kod budućih terapeuta. On definiše profesionalne standarde, precizira radne uloge i odgovornosti, podržava selekzione procese i zapošljavanje, a ujedno služi i kao alat za ličnu i profesionalnu refleksiju i unapređenje. Prikazi iz baza kvalifikacija i zanimanja nude generalni prikaz kompetencija terapeuta, bez obzira na specifične modalitete terapija. Profil kompetencija psihoterapeuta obuhvata širok spektar radnih zadataka, znanja, veština i stavova, koji zajedno osiguravaju kvalitetnu i etički utemeljenu praksu. Ključni elementi uključuju kliničke, komunikacione i organizacione veštine, evaluaciju i refleksivnu praksu, etičku praksu, kontinuirani profesionalni razvoj, saradnju sa drugim stručnjacima i institucijama. Evropski okvir (ESCO) dodatno prepoznaje različite psihoterapijske pravce i specijalizacije, potvrđujući raznolikost ove profesije, i prepoznaje nezavisnost psihoterapije kao profesije u odnosu na srodna zanimanja poput psihologije i psihijatrije.

Savremeni psihoterapeut mora razvijati i primenjivati teorijska znanja, ali i posedovati visoku emocionalnu i socijalnu inteligenciju. Geštalt pristup, sa fokusom na svesnost, kontakt i celovitost, u ovom okviru ima posebno mesto i doprinosi razvoju autentične i odgovorne psihoterapijske prakse. Geštalt psihoterapija, kao iskustveni i dijaloški pristup, stavlja naglasak na autentičan kontakt i svesnost, čime doprinosi celovitom razvoju terapeuta. Profesionalne kompetencije uključuju ne samo tehničke, teorijske, organizacione veštine, već i sposobnost za duboku samorefleksiju, prisutnost u odnosu sa klijentom, deljenje, etičku i kulturnu osetljivost,

usmerenost na razvoj profesije kroz istraživanja i praktični doprinos. Sama edukacija terapeuta ali i rad sa klijentima u Geštalt pristupu podrazumeva integraciju iskustava u „ovde i sada“, kroz svesnost i kontakt sa sobom, drugima i okruženjem. Ključnu ulogu u formiranju identiteta psihoterapeuta ima samorefleksija, razmena sa kolegama i supervizija, koja pruža prostor za učenje kroz relaciju. Kompetentni geštalt psihoterapeut je onaj koji neprestano uči, istražuje i razvija sopstveni kapacitet za prisutnost, kontakt i odgovornost. Na taj način se osigurava kvalitetnu, svesnu i etički utemeljenu psihoterapijsku praksu.

U cilju bolje operacionalizacije poseban fokus u ovom radu je stavljen na domen razvoja dijaloškog odnosa u GT, zbog njegovog značaja i specifičnosti rada terapeuta u tom procesu. Zbog svoje složenosti i zahtevnosti ponuđene su skale indikatora koje mogu pomoći terapeutima u samo-evaluaciji svoj praktičnog rada sa klijentima, u odnosu na listu sposobnosti definisanu od strane EAGT-a. Tu je od velikog značaja i Skala doslednosti GT tretmana (Fogarty et al., 2016) koja nudi elemente za procenu u domenu dijaloškog odnosa.

Dodatno, domen edukacije i uloga terapeuta kao edukatora u terapiji ali i širem socio-političkom okviru, postaje sve značajniji. Ovaj deo je takođe dodatno razrađen kroz skalu za samo-evaluaciju angažovanja terapeuta u ovom domenu. Skala nudi indikatore koji mogu pomoći geštalt terapeutima da procene da li demonstriraju predviđene sposobnosti, stavove i ponašanja, i gde postoji mesto za unapređenje prakse.

Literatura

British Association for Counselling and Psychotherapy. (2020). Counselling skills competence framework. BACP.

Brownell, P. (2010). *Gestalt Therapy: A guide to Contemporary practice*. Springer.

Clarkson, P. (2014). *Gestalt counselling in Action* (4th Ed). SAGE publications.

Clarkson, P. (2003). *The Therapeutic Relationship*. 2nd ed. London: Whurr.

European Association of Psychotherapy (2013). *The Professional Competencies of a European Psychotherapist*. EAP AGM.

European Skills, Competences, Qualifications and Occupations - ESCO. (2025). Dostupno na: <https://esco.ec.europa.eu/en/classification/occupation?uri=http%3A%2F%2Fdata.europa.eu%2Fesco%2Foccupation%2Faf69484e-b43f-4685-b22d-f3418df45c4d#overlayspin>

Fogarty, M., Bhar, S., Theiler, S. & O'Shea, L. (2016) What do Gestalt therapists do in the clinic? The expert consensus. *British Gestalt Journal*, Vol. 25, No. 1, 32–41

Jacobs, L. (1989). Dialogue in Gestalt theory and therapy. *The Gestalt Journal*, 12 (1), 1-25.

Joyce, P. & Sills, C. (2018). *Skills in Gestalt Counselling and Psychotherapy* (4th Ed). SAGE publications.

Mann, D. (2010). *Gestalt therapy, 100 Key Points and Techniques*. Routledge.

O*NET (2025). Occupational database. Dostupno na:

<https://www.onetonline.org/link/summary/19-3033.00>

- Opačić, S. (2022). Geštalt terapeut u terapijskom odnosu. Predavanje u okviru iskustveno - edukativnih grupa. EAPTI SEB.
- Polster, E. & Polster, M. (1974). *Gestalt Therapy Integrated: Contours of Theory and Practice*. Random House, Inc.
- Radionov, T. (2013). *Geštalt terapija*. Naklada slap.
- Settanni, M. (2025). *Evaluating Core Competencies in Gestalt Therapy: A Starting Point for Reflecting on Gestalt Training in Europe*. Gestalt research conference in Birmingham.
- Sills, C., Lapworth, P. & Desmond, B. (2012). *An introduction to Gestalt*. SAGE publications.
- Sperry, L. (2012). Core Competencies in Counseling and Psychotherapy: Becoming a highly competent and effective therapist. *Journal of Contemporary Psychotherapy*. Vol. 42, No. 2, pp. 273.
- Vidaković, V., Zeleskov – Djoric, J., Roubal, J., Baalen, D., Francesetti, G. & Wimmer, B. (2013). *Professional Competencies and Quality Standards: Specific Competencies of Gestalt Therapists*. European Association for Gestalt Therapy.
- Vidakovic, I., & Wimmer, B. (2018). Professional Competencies as Qualitative Inspirations for the Gestalt Therapist. In Spagnuolo Lobb, M. (Ed). *The Aesthetics of Otherness: meeting at the boundary in a desensitized world*. pp. 491-502. Istituto di Gestalt
- Whiddett, S., & Hollyforde, S. (2003). *A Practical Guide to Competencies*. CIPD.
- Yontef, G. M. (1993). *Awareness, Dialogue, and Process*. The Gestalt Journal Press, Inc.
- Yontef, G., & Jacobs, L. (2013). Gestalt Therapy. In D. Wedding and R. Corsini (eds.), *Current Psychotherapies* (pp. 299–336). Belmont, CA: Brooks/Cole.